

ETHELKA.

Jean Mistler d'Auriol, aki mint az Eötvös-Kollégium francia lektora, egyetemi előadó-tanár és követségi tisztviselő, több évet töltött Budapesten, *Ethelka* címen Magyarországon játszó regényt írt, melyet először egy jónevű francia folyóiratban közölt, azután pedig könyvalakban is kiadott. Nem ő az első francia, aki magyar tárgyú regényt írt. Egy egész kis könyvtárt tennének ki azok a regények és novellák, melyeket franciák Magyarországról és a magyarokról írtak.

Mistler személyes tapasztalatok, közvetlen benyomások után írta meg könyvét, amit megkönnyített az, hogy hivatali állásánál fogva fővárosunk hangadó köreivel, vezető egyéniségeivel is alkalma nyílt megismerkednie.

A kommunizmust követő években tartózkodott nálunk, regényének hátteréül is ezt az átmeneti, a magyar életre tulajdonképp nem jellemző időszakot választotta. Metsző ridegséggel, a rokonszenv legkisebb jele nélkül, sőt helyenkint némi kárörömmel, de mindenestre érdekes módon rajzolta meg azt az anyagi és erkölcsi zűllést, mely a háború és a kommunizmus következményeként pusztított bennünket, s amely a magyar lelket és a magyar életet fenekestül felforgatta. Apró, jellegzetes vonásokkal írja le a király-puccsot, a koronaromlást, a nyomában járó drágulást, a féktelen valutaspekulációt, a középosztály nyomorát, egy kommunista tüntetést s ennek a rendkívüli korszaknak egyéb, beteges tüneteit. E leírásokból nyilvánvaló, hogy nem sajnál bennünket, állhatatlansággal, az ellenálló képesség hiányával, hiszékenységgel, hazudozásra való hajlandósággal vádol meg bennünket és szemünkre veti a „csodálatos magyar gögőt”, mely nem enged nyomorúságos sorsunkba belenyugodni.

Regényének központja Pally Etelka, egy budapesti úri családból való leány, aki a francia követség egyik fiatal tisztviselőjének lesz kedvese, s akit azután egy volt főhadnagy, Térfy Andor vesz feleségül. Ez utóbbi részt vett a nyugatmagyarországi harcokban, majd a király-puccs alkalmával csatlakozott IV. Károlyhoz, s ezért elbocsájtották a hadseregből. Egyideig, a tőzsdei spekuláció virágkorában, egy konjunktúra-bankban van alkalmazva, ott sokat keres, a bank azonban megbukik, igazgatója Svájcba menekül, s ő maga csak nehezen kerül el a börtönt. Sok mindennel megpróbálkozik, de nem tud zöldágra vergődni. Hogy megéljenek, felesége táncolni kénytelen egy mulatóban, ő maga pedig nem meggyőződésből, hanem a nyomortól hajtva kommunista társaságba keveredik, majd a Nemzetközi Ellenőrző Bizottságnak kémiszolgálatokat tesz, vagyis teljesen elzúllik, míg végre börtönbe kerül, ahol felakasztja magát, felesége pedig a Dunába ugrik.

E két főalak mellett a mellékalakok egész serege tolong, külföldiek és magyarok egyaránt: Carlotta Gigli, a volt ballerina, aki tánciskolát tart fenn és külföldi diplomatáknak magyar barátnőket közvetít, White angol ezredes, aki mint diplomáciai küldeményt Skóciából hozatja a maga különleges viskijét és azt issza még a Tabarin-mulatóban is, a nagy reklámmal dolgozó, nagy kegyesen hús- és tejkonzervéket osztogató Rentlob amerikai őrnagy, aki mint az emberiség jötevője szerepel, s aki alapjában véve kitűnő üzletember, azután magyar politikusok, közéleti férfiak, akikre igen könnyű ráismerni, s akiknek előzékenységükért és vendégszeretetükért a szerző fölényes csúfolódással fizet. Különösen haragszik a budapesti egyetem tanáira, akik közül szerinte a tehetségeseket és az igazi tudósokat

a reakció elkergette, mert zsidók vagy liberálisok voltak; akik megmaradtak, azoktól az ifjúság mitsem tanulhat, nem tesz tehát egyebet, mint irreudenta tüntetéseket rendez. Különösen vörös posztó a szemében egyik professzor, akit francia szellemességgel Monsieur Szamárnak keresztel el, a korlátoltság, tudárosság és elvtelenség típusa, aki szerinte aljas politikai szolgálatokért kapott egyetemi katedrát. A sok nevetséges, ostoba vagy nagyképű magyar és külföldi alak mellett természetesen kivételes lények a franciák, ezek intelligencia és modor tekintetében egyaránt kimagaslanak, a nők körében pedig ellenállhatatlanok. Köztük a szerző önmagát is szerepelteti André Girard néven, aki ha nagy fekete kabátjában és kék gallérvédőjében valahol megjelenik, a magyar gépirónők és diáklányok az izgalomtól magukon kívül vannak.

A magyar élet rajzában Mistler nemcsak torzít, hanem gyakran téved is és néhai Tisso-t-ra emlékeztet. Azt írja többek közt, hogy az Alföldön tárogatón játszanak a pásztorok és árvalányhaj szállong a levegőben, hogy Budapesten két színházi napilap és öt-hat színházi hetilap van. Az sem valószínű, hogy a miniszterelnöki palota udvarában fel s alá sétáló hízódisznót látott volna (talán Belgrádra gondolt), vagy hogy az operában a miniszterelnöki páholyban 18-an tolongának, azért, mert a miniszterelnök meghívta szegény rokonait. Egyik fejezetben leírja, hogyan ünneplik az újévet egy előkelő budapesti szálloda éttermében. „Valami durva örület — írja — egyszerre magával ragadta ezer esztendő civilizációját, s a frakkos urak, a gyémánttal borított asszonyok hasonlökká lettek az ázsiai síkságon a napfogyatkozás alkalmával ordító vad őseikhez”. Mistler nem tudja, hogy az újévnek ez a malacsvítással és kéményseprővel való hangos ünneplése nem ősmagyar szokás, hanem hamisítatlan német import. Másrészt az is valószínű, hogy ennek a társaságnak a tagjai jórészt nem fajmagyar urak voltak, hanem leginkább háborús gazdagok, tőzdespekulánsok, valutasiberek és — előkelő idegenek. Nem ősmagyar szokás az sem, hogy a vidéki földbirtokos házigazda maga vagdalja fel az asztalnál a sült pulykát, s azután az egyes darabokat villára szúrva átnyújtja vendégeinek. Ez a primitív szokás a szerző hazájában, Franciaországban van divatban és pedig nemcsak a parasztság, hanem a kispolgárság körében is. Nem is kívánjuk nálunk meghonosítani.

Ellenségeink gyakran irigylik tőlünk azt a képességünket, mellyel magunknak külföldi barátokat tudunk szerezni. Valóban az idegenek, kik nálunk megfordulnak és velünk alkalmuk nyílik közelebről megismerkedni, számos esetben magyar szimpáthiával térnek vissza hazájukba. Őszintén sajnáljuk, hogy Mistlert, aki kétségbe nem vonható tehetségénél fogva valószínűleg a közeljövőben szerepet fog játszani a francia irodalmi és politikai élet terén, regénye után ítélve barátunknak megnyerni nem sikerült.

(Pécs.)

Birkás Géza.

MADÁCH ÉS LAMENNAIS.

Az *Ember Tragédiája* szerzőjének Lamennais-vel való szellemi kapcsolata nem új gondolat a Madách-kutatás történetében. Már Kármán Mór törekedett (a *Budapesti Szemle* 124-ik kötetében megjelent tanulmányában) annak kimutatására, hogy Lamennais *Esquisse d'une philosophie* c. munkája hatással volt a tragédia első színére. Madáchnak Lamennais-hez való egyéb